

# VINÁRSKY KRÁĽ

## (zabudnutý príbeh priekopníka slovenskej vínnej turistiky)

*Katarína Slobodová Nováková, Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda, Trnava*

Štúdia pojednáva o vzniku a rozvoji vínnej turistiky na Slovensku v polovici 20. storočia. Podáva reálny obraz o situácii, dobe, v ktorej na Slovensku vznikala, v akých podmienkach sa vyvíjala a akou zmenou politickej situácie na pol storočia opäť zanikla. Vínnu turistiku charakterizuje na príklade osobnosti Jozefa Belicu, zakladateľa a priekopníka vínnej turistiky na Slovensku.

### Úvod

Pod Malými Karpatmi sa vo viniciach pohybujú každoročne okolo viniča tisícky ľudí. Ich cesty k vinohradu, vínu a vinohradníctvu, tak ako ich osudy sú rôzne a jedinečné. Každého priviedlo k vinohradníctvu dačo iné. Zdedený vinohrad, vzťah k rodnému kraju, radosť z práce či láska k vínu.

Začiatky vínnej turistiky, ktorá sa dnes tak veľmi rozmáha a stáva sa nesmierne populárnou, sú na Slovensku v medzivojnovom období 20. storočia a sú späté s menom vinára Jozefa Belicu z Dolných Orešian,<sup>1</sup> malebnej dedinky na západnom Slovensku neďaleko Trnavy. Právom bol vo svojej dobe označovaný ako vinársky kráľ. Bol to človek, ktorý položil základy vínnej turistiky, podporil miestnych chudobných vinohradníkov, mal obchodné stratégie na tie roky nesmierne dokonalé. Mal vízie a ciele propagovať miestne vinohradníctvo i vína a pritiahnúť návštevníkov takpovediac „priamo do viníc“. To, čo je dnes považované za nesmiernu atrakciu – piť víno priamo vo viniciach, kde bolo dopestované, a vychutnávať si tak atmosféru viníc spolu s dobrým jedlom, vedel Belica už v štyridsiatych rokoch 20. storočia. Napriek tomu jeho meno upadlo do zabudnutia a väčšina ani netuší, že základy vínnej turistiky sú oveľa staršie ako prvé slovenské vínné cesty v deväťdesiatych rokoch 20. storočia a položil ich práve tento neznámy muž z obce pod Malými Karpatmi.

Informácie k tejto štúdii sme čerpali z viacerých zdrojov. Boli to rôzne dokumenty, písomné svedectvá bývalých zamestnancov a spomienky na prácu v podniku Jozefa Belicu, pamätná kniha pivnice Jozefa Belicu, dobové dokumenty – reklamné letáky, prospekty pre hotely a pohostinstvá, novinové ústrižky, ako i rozhovory s pamätníkmi a rodinnými príslušníkmi Jozefa Belicu. Najcennejším prameňom je kniha spomienok Jozefa Belicu, kde sústredil všetky svoje spomienky, dokumenty a dobové materiály.<sup>2</sup> Tiež sme využili materiály nachádzajúce sa v trnavskom archíve, archíve ústavu Pamäti národa, dobové fotografie ako i súkromné archívy obyvateľov obce.

### Význam vinohradníctva pod Malými Karpatmi

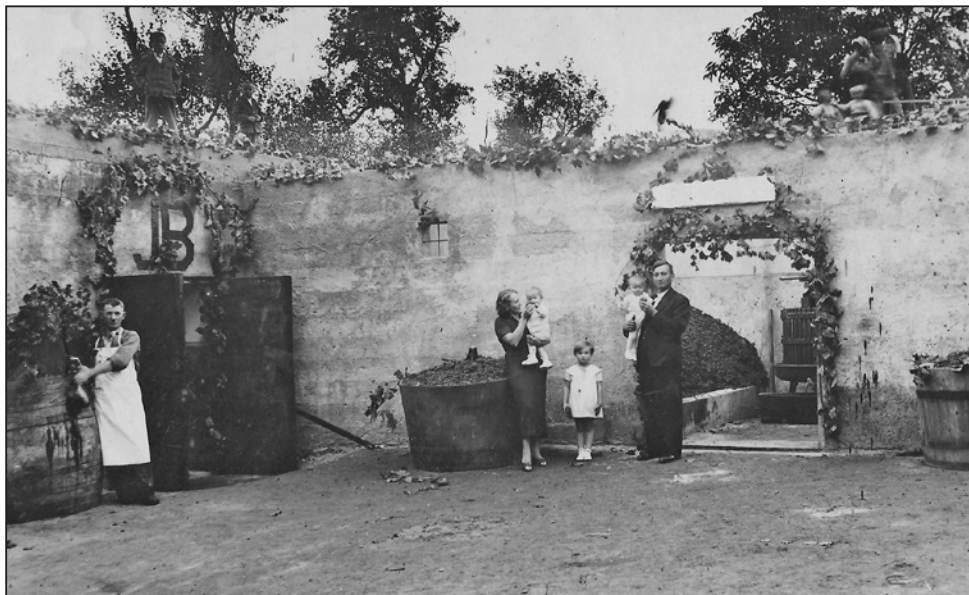
Slovensko svojou vnútrozemskou polohou a pomerne diferencovanými prírodnými podmienkami predstavuje severnú hranicu rentabilného pestovania viniča hroznorodého v Európe. Jeho pestovanie sa koncentruje na stráňach podhorí, pahorkatín a na úbočiach kotlín južného pásma územia Slovenska. Nadväzuje na dorábateľské oblasti susedných krajín (Moravy, Rakúska, Maďarska) a predstavuje ich najsevernejšie výbežky.<sup>3</sup>

Slovenské vinohradníctvo prekonalo počas historického vývinu viaceré zmeny. Menil sa výskyt a rozsah viničných plôch, narušovala sa kontinuita pestovateľského pásma. Severná hranica dorábateľskej oblasti bola pohyblivá a zasahovala miestami pomerne vysoko na sever územia. Pre štúdium týchto zmien majú preto veľký význam archívne údaje o jednotlivých viniciach a mapy, v ktorých sú vinice vyznačené. Na Slovensku sa už od 12. storočia vytvárali prvé vinohradnícke regióny, z ktorých niektoré si zachovali kontinuitu až do súčasnosti. Podľa výsledkov súpisu poddanskej pôdy a jej rozlohy z roku 1720 sa výskyt vinohradníckych oblastí zhoduje so súčasným stavom. Na prvých miestach v rozsahu viníc boli bratislavská, nitrianska, hontianska a zemplínska župa. Výrazné zmeny v rozložení vinohradov spôsobila koncom 19. a začiatkom 20. storočia viničová kalamita – hubovitá choroba fyloxéra. Prejavila sa nielen v poklese plochy pôvodných viníc, ale i v poklese výsadby a čiastočnom presune viníc zo svahov na roviny s piesočnatou pôdou, viac imúnnou voči nákaze.

V priebehu 20. storočia bolo navrhnutých viacero členení vinohradníckych oblastí. Pre potreby vinárskeho zákona bolo v roku 1996 vypracované najnovšie členenie, ktoré zodpovedá požiadavkám pestovateľov a producentov, rešpektuje pritom prirodzené delenie podľa klimatických a geologických podmienok.<sup>4</sup>

My sa budeme zaoberať vinohradníctvom v Malokarpatskej vinohradníckej oblasti, konkrétne v jeho severnej časti, v špecifickom mikroregióne nazývanom v odbornej literatúre *Orešanský rajón* (podľa obcí Horné a Dolné Orešany).<sup>5</sup>

Pre obyvateľov všetkých skúmaných lokalít bola pôda (poľnohospodárska alebo vo forme viníc) nielen materiálnou, ale i spoločenskou a kultúrnou hodnotou. Rozsah jej vlastníctva sa stal kritériom sociálneho postavenia v spoločnosti a spôsob, akým sa pôda obhospodarovala, zase mierou vývinu jej agrárnej kultúry. Vlastnenie pôdy bolo reálnou materiálnou a spoločenskou potrebou, lebo pôda bezprostredne súvisela so základným zamestnaním dedinského človeka a plne zodpovedal záujmom a potrebám sebarealizácie.<sup>6</sup> Pôda a jej hodnota sa stali v rodine i dedinskom spoločenstve normou, ktorú ako kultúrnu tradíciu prevzali, udržiavali a odovzdávali jednotlivým generáciám po celé obdobie súkromnovlastníckych vzťahov v poľnohospodárstve: teda v čase, keď sa agrárna kultúra rozvíjala kontinuitne, na tradičných vzoroch.<sup>7</sup>



Jozef Belica s rodinou v rozostavanej pivnici, začiatok štyridsiatych rokov 20. storočia.

Celé stáročia bola práca na pôde a vo vinici pre väčšinu ľudí v tomto mikroregióne hlavným cieľom hospodárskej aktivity a viditeľne sa odrážala aj v ich kultúre. V štruktúre obyvateľov malokarpatských vinohradníckych obcí mali vinohradníci v historickej perspektíve najpočetnejšie zastúpenie a ich prítomnosť v lokálnom spoločenstve bola zreteľná. Vyplyvalo to z prírodných podmienok lokality, historických okolností a celkového charakteru hospodárstva. Predaj vína a hrozna pod svahmi Malých Karpát v obciach tvorili výrazný zdroj rodinných príjmov. Pre lokálne spoločenstvo znamenali ekonomickú silu a potenciál, ktorých úroveň sa celkom prirodzene odrážala v hospodárskej stabilite mikroregiónu a životnej úrovni obyvateľov. Vinohradníci svojím fungovaním v lokalite, kultúrными a spoločenskými aktivitami, ako i samotným spôsobom života, komunikáciou a reakciami na konkrétne spoločensko-politické situácie kreovali miestnu kultúru a jej kolorit. Boli nesporne špecifickým a zároveň dominantným fenoménom mikroregiónu. Vinohradníctvo skúmaných lokalít je akýmsi variantom mestskej formy vinohradníctva, ktorý definovala vo svojich prácach Ema Drábiková.<sup>8</sup>

Poľnohospodárstvo a vinohradníctvo sú teda s malokarpatským regiónom akosi prirodzene a neodmysliteľne späté. Nepredstavujú len výrobné procesy, ale i zvláštnosti v spôsobe života, kultúre a myslení ľudí, ktorí sa týmito oblasťami poľnohospodárskej výroby zaoberajú. Človek, krajina, pracovná činnosť a s nimi spojené kultúrne hodnoty tvoria základnú osnovu etnografického pohľadu na poľnohospodárstvo a vinohradníctvo v jeho tradičných, ale i súčasných podobách. Odrážajú sa v kultúrnych hodnotách, ktoré majú dynamický charakter a sú neustále v pohybe. Z toho vyplýva, že musíme pozornosť zamerať nielen na technologické postupy či nositeľov vinohradníckej kultúry, ale i na spoločensko-kultúrne zmeny prebiehajúce v súvislosti s celkovými ekonomickými zmenami v skúmanom prostredí, aby sme dokázali pochopiť okolnosti formovania a vývoja vinohradníctva v priebehu 20. storočia.

### **Ťažké začiatky podnikania s vínom**

Koniec 19. storočia znamenal pre orešianskych vinohradníkov a vinice takmer úplný zánik v podobe krutých mrazov, hubovitých chorôb a najmä fyloxéry. Vinohradníci boli zúfalí a škody obrovské. S rekonštrukciou viníc sa začalo v roku 1890 sadenicami vrúbľovanými na americkej podložke.<sup>9</sup> Napriek tejto kríze, kedy bola väčšina viníc zničená a vyklčovaná, sa po prvej svetovej vojne podarilo tento stav zvrátiť aj vďaka šikovnosti miestneho podnikateľa Jozef Belicu. V povojnových rokoch bolo treba zakladať nové vinice, ťažkosti však boli v tom, že vinohradníci potrebovali kvalitný štepny materiál, ktorého bol vtedy veľký nedostatok. Doslova úzko profilový tovar bol odolný americký podpník ako štepny materiál na podložky. Belica vtedy ako dvadsaťštyriročný mladík s podnikateľským duchom vystihol tento nedostatok, urobil po obciach súpis medzi vinohradníkmi a zaobstaral podpníky z Maďarska. Tak mohli orešianski vinohradníci vysádzať odolné podpníky a postupne do roku 1930 vybudovali približne sedemdesiat päť hektárov nových viníc.<sup>10</sup>

Do tohto sľubného znovuzrodenia vinohradníctva zasiahla svetová hospodárska kríza. Medzi rokmi 1928–1935 boli tak nízke výkupné ceny hrozna, muštu a vína, že vinohradníci jeden po druhom krachovali a museli odchádzať do iných zamestnaní. Hrozno sa vykupovalo po štyridsiati halierov a liter muštu za jednu korunu. V rokoch veľkej úrody to bolo pre vinohradníkov veľmi zlé, pretože nemali dostatok priestorov na uskladnenie nadprodukcie, museli teda predávať i kvalitné hrozno alebo mušt vysokej cukornatosti za veľmi nízke ceny. Túto situáciu využívali formy, zaoberajúce sa veľkoobchodom s vínom. Umelo znižovali ceny, tlačili ceny nižšie a nižšie, lebo vedeli, v akej náročnej situácii sa vinohradníci ocit-

taj. Vedeli, že vinohradníci budú nútení pri veľkej úrode prijať i ponúkané nízke ceny za odkúpenie produktov.

Belicov prvý intenzívny kontakt s vinárstvom začal na jeseň roku 1932. Tento rok bol poznačený veľmi dobrou úrodou hrozna. Priemerná cukornatosť dosahovala dvadsaťdva stupňov, hrozno bolo kvalitné, zrelé, nepoškodené chorobami či škodcami, teda prvotriednej kvality. Počas týchto dní prichádzali do obce mnohé vinárske firmy vykupovať hrozno a mušt. Prax bola taká, že firma prišla za richtárom, dali vyhlásiť bubeníkom oznam, že firma vykupuje hrozno po päťdesiati halierov za kilogram najvyššej kvality, prípadne mušt. Ľudia s nádejou dobrého odpredaja úrody priamo z viníc, bez starostí so spracúvaním, uskladnením a predajom vína, túto situáciu využívali, nosili v putniach hrozno na predaj týmto obchodníkom. Jozef Belica vo svojom životopise popisuje udalosti týchto dní nasledovne:<sup>11</sup>



Pohľad na pivnicu Jozefa Belicu, štyridsiate roky 20. storočia.

*„Asi 20. septembra 1932 prišla z Brna vinárska firma skupovať hrozno a ponúkala za kilogram 50 halierov. Toto poníženie môj mladý temperament viac nezniesol. Hneď, ako som počul tento oznam, dal som ja bubeníkovi oznam, aby ho vyhubnoval. Stálo tam, že ja, Jozef Belica, vykupujem hrozno a platím za kilogram jednu korunu. Brňáci kapitulovali a odišli z obce na prázdno. Ešte v ten deň som vykúpil 100 q, ktoré som sypal na drevenú dlážku v prenajatom sklade na hromadu. Toto som urobil bez akejkoľvek orientácie o cenách hrozna či muštu. Hneď na druhý deň sa mi podarilo nadviazať obchodný kontakt s vinárskou firmou v Trnave a tá sa mi písomne zaviazala, že odkúpi od mňa všetok mušt od preša a budú mi platiť za liter muštu 2 koruny. Cena sa viazala na 18,7 stupňovú cukornatosť, priemer môjho muštu bol však 20 stupňov.“*

Toto bolo Belicov začiatok podnikania s hroznom a vínom. Hrozno sa mu valilo doslova zo všetkých strán. Od brata si požičal plachtu z voza, aby hrozno v stodole nesypali na holú zem. Nemal však žiadne vinohradnícke náradie, kade, lisy, nádoby, sudy, hrozno sa tu údajne na kopách mágalo, šťava tiekla potokom zo stodoly. V špičkových dňoch obračiek denne vykúpil 3–4 vagóny hrozna. Na túto udalosť spomínali orešianski vinohradníci ešte dlho, jeden z nich o tejto akcii Jozef Belicu napísal svedectvo vo svojom životopise:<sup>12</sup>

*„V tomto Belicovom podujatí bolo kus odvahy spojenej s rizikom. V tomto roku vykúpil Belica a spracoval na mušt všetko hrozno, ktoré mu bolo privezené nielen z Dolných Orešian, ale aj zo susedných obcí. Pracovné prostredie, kde túto prácu prevádzal, bolo na dvore miestneho hostinca. Nad hlavou mal len modrú oblohu, pod nohami holú zem. Pracovalo sa vo dne v noci, za každého počasia, pod holým nebom. Na krátke uskladnenie privezeného hrozna prestrel Jožo na zem impregnovanú plachtu podloženú slamou, na ktorú vinohradníci sypali prinesené hrozno ako na skládku. Výhodou pre miestnych vinohradníkov bolo to, že nemuseli*

*hrozno voziť na bicykloch a ponúkať ho po dedinách, trhoch, nemuseli ho preberať, oberalo a odovzdávalo sa všetko do radu.“*

Firmu z Trnavy, ktorá s Belicom podpísala zmluvu o odkúpení muštu, lákala kvalitná úroda a dobrá komunikácia. Pri tejto výkupnej akcii zorganizoval Belica potrebný počet robotníkov z radov menších vinohradníkov, požičal si z celej obce dvadsať kusov 700 l kadí, na dvore miestneho hostinca zomleli privezené a vykúpené hrozno, oprešovali a dali mušt do sudov. V tomto pamätnom roku 1932 vykúpil z okolitých obcí päťdesiat vagónov hrozna, ktoré spracúval zhruba päťdesiat dní.<sup>13</sup>

Hoci tento Belicov na tú dobu odvážny počin skončil úspešne a videl v ňom perspektívu, pochopil, že v takýchto podmienkach sa pracovať dlhodobo nedá. Vznikali totiž veľké straty nevhodným skladovaním, spracúvaním a prepravou. Vybavenie mal požičané, sklad prenajatý.

Treba tiež povedať, že Belica začínal s podnikaním bez akýchkoľvek vedomostí, skúseností a materiálneho zabezpečenia. Nemal vybavenie, priestory, lisy, sudy, pracovné sily, orientáciu o cenách, ponuke, dopyte, ani skúsenosti s podnikaním v tomto odbore. Robil to všetko ako samouk, bez patričného vzdelania. O vinohradníctve vedel len to, čo sa naučil doma od rodičov a miestnych vinohradníkov. Hnala ho však túžba pomôcť zlepšiť situáciu miestnych vinohradníkov a sen o zviditeľnení regiónu, ktorý miloval. Zároveň pomáhala všetkým orešianskym vinohradníkom, od ktorých kupoval hrozno.

V ďalších rokoch jeho obchodníckej činnosti sa zlepšovalo materiálové vybavenie. Prelomovým momentom v Belicovej vinárskej kariére bolo vybudovanie vhodných priestorov na spracovanie hrozna, uskladnenie vína ako i reprezentatívnych priestorov na konzumáciu a predaj.



Predaj hrozna pred pivnicou, štyridsiate roky 20. storočia.

V roku 1935 začal stavať približne dva kilometri za obcou vo vinohradoch prešovňu a pivnicu. Stavba stála medzi vinicami, priamo pod úpäťím Malých Karpát. Postupne sa v priestoroch stavby vybudovali štyri betónové bazény s obsahom 600 hl, v ktorých sa hrozno spracúvalo. Priestory pivnice sa delili na pracovné-výrobné, skladovacie a spoločenské, tu bola viecha na posedenie a konzumáciu vína.<sup>14</sup>

Od roku 1935, kedy sa začala stavať pivnica, zmenili sa i podmienky výkupu hrozna. Začalo sa vykupovať podľa kvality – cukornatosti. Tento prístup považovali i sami vinohradníci za spravodlivejší, ako nový moment vnesený do cenového chaosu a nespravodlivosti, dovtedy zaužívanej.

## Navštívte pivnicu Joža Belicu

Od konca tridsiatych rokov 20. storočia už môžeme hovoriť o vinárskom podniku Jozefa Belicu. Priamo v pivnici, ktorá bola zároveň centrom jeho podniku, pracovalo pätnásť zamestnancov z dediny ako plniči, šoféri, s menej fyzicky náročnými prácami pomáhali i ženy a rodinní príslušníci majiteľa. Bola to firma, ktorá prispievala k zlepšeniu života celej obce. Obyvatelia mali Belicu vo veľkej úcte, pochvalovali si, že im pomáhal, pretože im svojou firmou umožňoval zlepšovať finančnú situáciu.

Majiteľ bol v jednej osobe pivničným majstrom, kvalifikovaným, vykupovačom aj obchodným agentom a manažérom. Zaumienil si, že orešianske vína dostane do povedomia nielen doma, ale i v zahraničí. Cestoval po celej vtedajšej Československej republike, nosil v kufri fľaše so vzorkami vín, navštevoval zariadenia a robil firme reklamu. Dával reklamy do novin, časopisov, hotelov a stravovacích zariadení.

Jozef Belica dokázal spraviť svojej firme neuveriteľnú reklamu a kampaň. Dal natočiť film o obaračke v obci, ktorý sa premietal v žurnáloch slovenských kín, jeho firmu a vína propagovali v tlači, dal vyrobiť letáky, pozvánky, plagáty a iné propagačné materiály. Jeho víno sa ponúkalo na špeciálnych vínnych kartách a propagačných materiáloch v hoteloch po celom Československu. V modranskej majolike pre neho vyrobili špeciálnu keramiku z logom jeho firmy, ktorú navrhol známy majster Ignác Bizmayer.<sup>15</sup>

Firma Jozefa Belicu sa preslávila vytvorením špeciálnej značky vína s názvom *Orešanské červené*. Belica vymyslel slogan a logo firmy: „*Pime Juro, pime Ján, víno z Dolných Orešán!*“ Uvedenie vína na trh sprevádzala na tú dobu nevídaná reklamná kampaň. Orešanské červené propagovali v tlači a vo filme. V obchodoch sa dokonca predávala aj modranská keramika s motívmi tejto značky. Belica totiž vedel, že dobré víno a dobrá etiketa robí reklamu. Preto dal vyrobiť množstvo vlastných etikiet, za ktoré by sa nemuseli hanbiť ani dnešní vinári. Tieto etikety samozrejme neobsahovali všetky informácie, ktoré sa požadujú napríklad dnes, mali však na to obdobie vysokú výpovednú hodnotu.<sup>16</sup>

Belicova pivnica bola známa v širokom okolí. Návštevníkov zaujala príjemným prostredím, personálom, ponukou a hlavne ochotou a dobrými službami za slušné ceny. Pivnicu navštevovali ľudia z blízka, ale i z väčších miest, dokonca i z cudziny. Reprezentačné priestory boli zdobené ornamentmi a maľbami, na stenách viseli čutory a taniere. Všetku keramiku, ktorú používali na dekoratívne, ale i praktické účely (poháre, džbány, taniere, popolníky, drobné spomienkové predmety) si dal špeciálne navrhnuť a vyrobiť kolektívom slovenských ľudových výtvarníkov na čele s majstrom Ignáčom Bizmayerom v Majolike v Modre. Zdobili ju ornamentmi, vtipnými textami, logom firmy „*Pime Juro, pime Ján, víno z Dolných Orešán!*“. Najväčšou funkčnou rekvizitou bol 2000litrový sud, umiestnený na konci pivnice uprostred steny.

V pivnici sa konávali ochutnávky, dedinské zábavy pre jednoduchých dedinčanov i firemné akcie pre veľmi solventnú klientelu. Podľa spomienok pamätníkov i zachovaných

dobových fotografií vo vinárni viseli z trávov pečené husi a štangle salámy, z ktorých si zákazníci mohli sami odrezávať či odtrhnúť. Obsluhovali tu dievčatá v krojoch, z obce ku pivnici premával vyzdobený voz, hrávala tu cigánska kapela. Ak to počasie dovolilo, vždy vyniesli nad alebo pred pivnicu na voľné priestranstvo dlhé stoly nazývané *štoky* a sedelo sa vonku v príjemnom horskom prostredí na čerstvom vzduchu.

Takto vykúzlil zo strohej kamennej stavby v krásnom podhorskom zátiší príjemné a útulné prostredie, ktoré z obľubou vyhľadávali zahraniční turisti, školské výlety a exkurzie, ale i umelci, hudobní skladatelia. Medzi najvýznamnejších hostí Belicovej pivnice patrili: hudobný skladateľ Mikuláš Schneider Trnavský, herci z bratislavského SND a politickí funkcionári. Organizovali sa tu spoločenské stretnutia, oslavy, ochutnávky, zájazdy, podnikové posedenia a podobne. Víno z jeho pivnice sa pilo v Moskve na československom veľvyslanectve, kam si ho vyžiadal vtedajší veľvyslanec F. Tiso.

V roku 1940 získal cestou súťaže zmluvnú štátnu dodávku vína pre všetky štátne nemocnice a liečebne na Slovensku. Červené víno v tých rokoch ordinovali a pridelovali pacientom po operáciách tráviaceho, srdcovo cievneho a dýchacieho ústrojenstva a ľuďom v rekonvalescencii. Toto prvenstvo na dodávku si udržal až do roku 1945.<sup>17</sup>

Cieľom Jozefa Belicu bolo, aby sa víno dostalo priamo z prostredia, kde sa urodilo, ku konzumentovi pod vlastnou značkou a menom. Týmto chcel vylúčiť medziobchod, „...na ktorom by sa mohol niekto bez práce len priživovať!“<sup>18</sup>

Firma si vyžadovala nemalé finančné náklady, ktoré získaval Belica časťami pôžičkami. Rodina žila naďalej veľmi skromne, všetky zarobené peniaze z predaja aj manželkin učiteľský plat dávali naspäť do podniku. Dcéra na toto obdobie spomína nasledovne:

*„Že by sme si mohli dovoliť bohvie čo, to teda nie, možno trochu oblečení a upravení sme chodili inak, ale to bolo preto, že mama bola učiteľka a veľmi na nás dbala. Všetky peniaze sa točili vo firme. Aj chalupy si všetci robotníci postavili skôr ako my. Posledné peniaze, čo sme mali, boli po vojne, otec dostal ako náhradu za vojnové škody asi 100 tisíc korún. Aj tie vrazil zase do zveladenia pivnice a v chalupe zas nič neostalo. Ale jemu ani tak nešlo o to víno, ale*



Dedinská zábava nad rozostavanou pivnicou, koniec tridsiatych rokov 20. storočia.



Prešári, plničí, šoféri – nájomní robotníci počas prešovania hrozna, 1946.

*o propagáciu kraja, regiónu, vína. On to víno ani poriadne nepil. To chcel keby býval mohol, propagovať kraj a kultúru. To, čo teraz propagujú ako vidiecku či vínnu turistiku, môj otec realizoval už v tridsiatych rokoch.“*

Takto, už pred vyše polstoročím, položil tento podnikateľ základy vidieckej turistiky, ktorá sa dnes stáva tak často skloňovaným termínom. Jeho hlavnou snahou bolo propagovať kraj a kultúru lokality, ktorú tak miloval. Bol oddaným lokálpatriotom, snažil sa pomôcť svojej obci a pozdvihnúť životnú úroveň i povedomie spoluobčanov. Toto sa mu úspešne darilo až do roku 1948.

### **Príliš dobrý podnik**

Príkladom toho, ako dokázali doboví predstavitelia politickej moci doslova zničiť život človeku, ktorý celý život pracoval na zveladení svojho podniku, a preto sa stal miestnym kulakom, je ďalší osud veľkopodnikateľa s vínom Jozefa Belicu z Dolných Orešian.

Už počas druhej svetovej vojny viacerí obecní a okresní funkcionári snažili sa útočiť rôznymi spôsobmi voči Belicovi, obviňovali ho z vlastizrady, hanobenia Adolfa Hitlera, Jozefa Tisu a predstaviteľov slovenského verejného života.<sup>19</sup>

Po ukončení druhej svetovej vojny vinárskeho podnikateľa a obchodníka Jozefa Belicu obvinili zo spolupráce s fašistami a 14. júna 1945 bol zaistený do väznice v Leopoldove. Niektorí predstavitelia obce si chceli jeho podnik privlastniť, a preto potrebovali Belicu odstrániť. Nakoniec ho po protestoch a petičných akciách jeho spoluobčanov prepustili 18. júla. V auguste ho postavili pred ľudový súd, ktorý žalobu zamietol a Belicu vyznamenal. Týmto sa však celá záležitosť neskončila. Hneď na druhý deň po zamietnutí žaloby Okresný národný výbor v Trnave vydal výmer, ktorým určil do podniku národného správcu.



Po vojne bolo hospodárstvo rozvrátené a len pomaly sa vracalo do starých kolají. Belica potreboval kapitál na nákup hrozna z úrody 1945, ktorý však nemal. Peniaze na nákup úrody získal od trnavského podnikateľa, ktoré však musel do roka vrátiť. Preto 28. septembra 1947 dal do denníka ČAS uverejniť inzerát nasledujúceho znenia:<sup>20</sup>

*„Jozo Belica v Dolných Orešanoch prosí svojich obchodných priateľov o krátkodobú šesťmesačnú pôžičku na nákup tohtoročného vína a hrozna. Suma nižšia ako 50 000 Kčs neprichádza v úvahu.“*

Tento pokus dopadol úspešne. Peniaze sa Belicovi začali hrnúť, dokonca musel niektorých záujemcov slušne odmietnuť. V roku 1947 dal na vlastné náklady do pivnice zaviesť elektrické štvorfázové vedenie z dediny v dĺžke približne dva kilometre. Finančné náklady na tento projekt boli približne sto tisíc korún. Boli to posledné peniaze, ktoré rodina mala. Jozef Belica ich dostal ako vojnovú škodu za zničené sudy, ktoré mu rozstrieľali ruskí vojaci.

Zmena politickej situácie však nedala na seba dlho čakať. Prišiel „vítazný február“ a spolu s ním znárodnenie, ktoré znamenalo definitívny koniec vinárskeho podniku. Dňa 23. marca 1948, dva dni po narodeninách, bol Jozefu Belicovi vinársky podnik podľa zákona bez náhrady znárodnený so spätnou platnosťou od 1. januára 1948.

Podľa východiskovej bilancie bolo na sklade približne 36 500 litrov vína, určená cena za 1 liter bola 30 korún, čo bolo zhruba 1,1 milióna korún. Veľký kapitál bol vložený vo vybavení a zariadení pivnice. Všetok inventár, okrem drobných súdkov a keramiky, zobrali vinárske závody v Trnave. Svojim veriteľom zostal Belica dlžný 605 tisíc korún, ktoré sa mu do konca života nepodarilo splatiť.<sup>21</sup>

Belica veľmi ťažko znášal tieto udalosti a do konca života sa úplne nespamätal, najmä vďaka finančnej situácii a dlhom, ktoré zostali nesplatené. Jeho dcéra na toto obdobie spomína:

*„Veľmi ťažko to otec niesol. Boli dni, keď si ráno ľahol do kuchyne, príkril si tvár novinami, nechcel nikam ísť, nechcel jesť, ani piť. A len ležal celé dni a lamentoval: zomrieme od hladu!“*



Pivnica Jozefa Belicu v súčasnosti.



Etikety na víno, ktoré si Jozef Belica navrhol na svoje fľaše.

*„Vinohradníctvo v oblasti orešanskej bolo pole neorané. Domnievam sa, že ako slabý jednotlivec som vyoral dosť hlbokú brázdu v krátkom čase. O kvalite môjho vína a mojej práce sa tu nebudem rozpisovať, robia to za mňa mnohé stovky spokojných konzumentov, ktorí ku mne prišli. Za túto záslužnú činnosť som si vyslúžil titul vykorisťovateľa. Či to nie je logika obrátená hore nohami? Bohatstvom som neoplýval, ba naopak plával som v dlžobách. Každú korunu, ktorú som v podniku zarobil, ale tiež plat mojej manželky, učiteľky, som vkladal do podniku. Avšak v roku 1948 dekrétom o znárodnení boli výsledky mojej takmer celoživotnej práce a špenenia bez náhrady vyvlastnené. I keď je toto len drobný prípad, jednako je to ponížujúce pre človeka, ktorý celý život statočne pracoval.“*

## Záver

Úspešné vinárstvo zaniklo v roku 1948, kedy ho postihol osud všetkých súkromných podnikov – bolo znárodnené. Belica sa do konca života z tejto osobnej tragédie nespamätal. Bol nútený vysťahovať sa z rodnej obce, bol niekoľkokrát väznený, prišiel znárodnením o celoživotné úspory. Zomrel v zabudnutí a ťažkom psychickom rozpoložení v Trnave. Jeho pivnica sa v druhej polovici 20. storočia stala vinárňou, vlastnil ju štátny podnik Jednota, potom ju prerobili na sklady. Koncom sedemdesiatych rokov 20. storočia ju asanovali a ruiny stavby tak chátrajú dodnes.

Na odkaz vinárskeho kráľa a tradíciu orešianskych vín nadviazalo v deväťdesiatych rokoch rodinné vinárstvo Belicovcov, ktoré úspešne pokračuje a šíri dobré meno dolnoorešianskeho vinohradníctva a vinárstva.<sup>23</sup>

Je zarážajúce, že o priestory výborne situovanej a postavenej pivnice nikto neprejavil záujem. Vzniknuté JRD nevedelo, alebo skôr nechcelo pivnicu využiť. Jozef Belica už na družstvo robiť nechodil, pretože mal vyše šesťdesiat rokov. Chodieval nad „svoju pivnicu“, kde boli ovocné sady, o ktoré sa družstvo nestaralo, zbieral orechy, jablká a hrušky. Aj za to ho obvinili z rozkrádania družstevného a štátneho majetku a odsúdili na štyri roky väzby vo väznici v Ilave. Belica sa s manželkou po týchto udalostiach definitívne presťahoval do Trnavy.

Belicovi nepriznali žiadny dôchodok, pretože od roku 1948 neodpracoval potrebný počet rokov, žili len s manželkinho učiteľského platu a neskôr penzie. Preto v roku 1972 poslal žiadosť na ministerstvo poľnohospodárstva a výživy, kde dokladoval svoj celoživotný prínos a svoju neľahkú situáciu. Nakoniec mu po dlhých natahovániach s úradmi priznali dôchodok vo výške 275 korún.<sup>22</sup>

Vo vlastnom životopise, ktorý sa zachoval, hodnotí svoju prácu a snahu takto:

Ak sa budete pohybovať v Dolných Orešanoch, prejdite sa k Belicovej pivnici. Je to ne-náročná polhodinová prechádzka po asfaltovej cestičke medzi vinohradmi. Pomedzi vinice, okolo sochy sv. Urbana prídete až k zvyškom Belicovej pivnice. Je z nej nádherný výhľad na obec i okolité vinohrady.

#### Poznámky:

- 1 Jozef Belica, narodený 21. Marca 1896 v Dolných Orešanoch.
- 2 B e l i c a, Jozef. *Žiadosť Joža Belicu ministerstvu poľnohospodárstva a výživy SSR v Bratislava*. 8 strán, 20 strán príloh. Strojopis, 1972, archív autorky.
- 3 D r á b i k o v á, Ema. *Človek vo vinici*. Bratislava: Veda, 1989, s. 15.
- 4 Toto členenie je súčasťou zákona č.332/1996 Z.z. o vinohradníctve a vinárstve.
- 5 Malokarpatská vinohradnícka oblasť sa člení na dvanásť vinohradníckych rajónov: *Orešanský rajón* je uvádzaný pod č. 8 a patria do neho obce Dolné Orešany, Horné Orešany, Ružindol a Suchá nad Parnou. Pre pomenovanie skúmanej lokality však nepoužívam v ďalšom texte odborný vinohradnícky termín *rajón*, ale *mikroregión*, ktorý je pre naše potreby vhodnejší.
- 6 P r a n d a, Adam. Formovania nového systému hodnotových orientácií na súčasnej dediny. *Slovenský národopis* 26, 1978, s. 236.
- 7 S l a v k o v s k ý, Peter. Agrárna kultúra a životné prostredie. *Slovenský národopis* 41, 1993, s. 424.
- 8 Pozri napríklad definície a delenie vinohradníctva v práci: D r á b i k o v á, Ema. c. d.
- 9 M a l í k, Fedor et al. *Víno Malých Karpát: krajina, ľudia, tradícia*. Bratislava: Albert Marenčín – PT, 2005, s. 18.
- 10 Š v o n č i n á r, F. *Svedectvo o pravde, životopis*. Strojopis, Dolné Orešany, 70. roky 20. storočia, archív autorky, s. 5.
- 11 B e l i c a, Jozef. c. d., s. 2–3.
- 12 Š v o n č i n á r, F. c. d., s. 7.
- 13 B e l i c a, Jozef. c. d., s. 4.
- 14 N o v á k o v á, Katarína. Odras víťazného februára a následných politických udalostí v živote vinárskeho podnikateľa. In: Profantová, Zuzana, ed. *Malé dejiny veľkých udalostí na Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. Bratislava: Veda, 2005, s. 92.
- 15 Ignác Bizmayer (1922), slovenský keramikár, národný umelec a držiteľ štátneho vyznamenania Pribinov Krž I. triedy za mimoriadne zásluhy v oblasti výtvarného umenia a figurálnej tvorby. Pôsobil ako majster výroby v Slovenskej ľudovej majolike v Modre, venoval sa vlastnej keramickej tvorbe. Vo svojom diele sa sústreďuje na figurálnu tvorbu, keramicnú plastiku a dekoratívnu keramikú. Vychádzal z ľudového umenia, obnovil habánsku keramicnú tradíciu. Medzi najvýznamnejšie diela patrí cyklus Vinohradnícky rok a Vinohradnícka lajtra. Jeho práce sú vystavené v Múzeu Ludovíta Štúra v Modre a Galérii I. Bizmayera.
- 16 V a l o, Peter a N o v á k o v á, Katarína. Vinársky kráľ. In: *Slovenka* 48, 2005, s. 46.
- 17 B e l i c a, Jozef. c. d., s. 4.
- 18 Tamtiež, s. 5.
- 19 Dokladajú to najmä dobové zápisy zo žandárskej stanice z obce Suchá nad Parnou: č. 183 dov./40, z 10. septembra 1940 (vo veci údajného vniknuti a poškodenia ústredia Hlinkovej gardy v obci), ústredne štátnej bezpečnosti z Bratislavy č. 10050/3a-1941-ÚŠB (vo veci údajného slovného hanobenia Jozefa Tisu) a č. 1912/3a/1942 ÚŠB (vo veci zaistenia Jozefa Belicu do Ilave na základe jeho politicky nevhodných verejných vyjadrení). Odpisy a kópie hlásení v archíve rodiny Odnogovej a autorky.
- 20 Denník ČAS, 28. septembra 1947, inzerát č. 3719.
- 21 B e l i c a, Jozef. c. d., s. 6.
- 22 Tamtiež, s. 1.
- 23 Bližšie o situácii pozri tiež: N o v á k o v á, Katarína. Malokarpatské vinohradníctvo v 1. polovici 20. storočia. *Slovenský národopis* 55, 2007, č. 3, s. 265–288; alebo tá istá: *Vinohradníctvo a vinohradníci v procesoch transformácií*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2009.

## Pramene:

- B e l i c a, Jozef. *Žiadosť Joža Belicu ministerstvu poľnohospodárstva a výživy SSR v Bratislava*. 8 strán, 20 strán príloh. Strojopis, 1972, archív autorky.
- K a h o u n o v á, Ema. *Vinohradníctvo: dejiny v okrese Bratislava*. Strojopis, 1955, Archív textov, ústav etnológie SAV, inv. č. 237.
- K a h o u n o v á, Ema. *Vinohradníctvo: lokalita Dolné Orešany*. 31. 10. 1963, Archív textov, ústav etnológie SAV, inv. č. 512.
- Š v o n č i n á r, František. *Svedectvo o pravde, životopis*. Strojopis, Dolné Orešany, 70. roky 20. storočia, 7 s.

## Literatúra:

- D r á b i k o v á, Ema. *Človek vo vinici*. Bratislava: Veda, 1989. 255 s.
- M a l í k, Fedor et al. *Víno Malých Karpát: krajina, ľudia, tradícia*. Bratislava: Albert Marenčin – PT, 2005. 212 s.
- N o v á k o v á, Katarína. Odraz víťazného februára a následných politických udalostí v živote vinárskeho podnikateľa. In: Profantová, Zuzana, ed. *Malé dejiny veľkých udalostí na Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. Bratislava: Veda, 2005, s. 88–97.
- N o v á k o v á, Katarína. Malokarpatské vinohradníctvo v 1. polovici 20. storočia. *Slovenský národopis* 55, 2007, č. 3, s. 265–288.
- N o v á k o v á, Katarína. *Vinohradníctvo a vinohradníci v procesoch transformácii*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2009. 199 s.
- P r a n d a, Adam. Formovania nového systému hodnotových orientácií na súčasnej dediny. *Slovenský národopis* 26, 1978, s. 243–245.
- S l a v k o v s k ý, Peter. Agrárna kultúra a životné prostredie. *Slovenský národopis* 41, 1993, s. 423–447.
- V a l o, Peter a N o v á k o v á, Katarína. Vinársky kráľ. In: *Slovenka* 48, 2005, s. 46–47.

## Respondenti:

- I. Odnogová, rod. Belicová, Trnava  
S. Belica, Dolné Orešany  
S. Belicová, Dolné Orešany

## Foto:

Archív autorky

---

*Doc. Mgr. Katarína S l o b o d o v á N o v á k o v á, Ph.D. (n. 1979), etnologička, vedúca katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií a dekanka Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Vo svojom odbornom záujme sa venuje problematike agrárnej kultúry so zameraním na vinohradníctvo a vinárstvo, kulinárnej kultúre, ľudovému transportu a doprave. Dlhodobo sa tiež zaoberá otázkami kolektívizácie a dekolektívizácie na Slovensku v období transformačných procesov.*

---

## A Viticulture King (A Forgotten Story of the Pioneer of Wine Tourism)

### A b s t r a c t

Great Depression Period in the 30s of 20<sup>th</sup> century hit both Slovakia and the region of Little Carpathians and its winemakers and wine growers. Wine and grapes could only be sold for a very low price and that is why life in Little Carpathians was very difficult at that time. In this uneasy period Jozef

Belica started his wine business in the village Dolné Orešany. His courage, organizing skills and his dexterity made it possible for him to build a company with fifteen employees already in 1935. It is also necessary to point out that Belica started his business without any experience, knowledge and material background. He did not have any equipment, space, wine presses, labour force, any idea of prices, offer, demand as well as any entrepreneurial experience in such a business. He did everything as a layman without any proper education. About winemaking he only knew what he learned from his parents and local wine growers. He was driven by a desire to help and improve the situation of local wine growers as well as the desire to make the region he loved more visible. At the same time he was helping all wine growers whose grapes he was buying and he was improving their life situation.

The breakthrough moment in Belica's wine making career was a construction of proper area for processing and storage of grapes as well as of representative areas for consumption and sale. In 1932 he began the construction of pressing room and wine cellar approximately 2 kilometres far from the village in the vineyard. It was built right in the vineyards under the foothill of Little Carpathians. The owner was a wine master, quality checker, purchaser, business agent as well as manager in one person. He decided to introduce wine from Orešany into both local and foreign markets. He travelled all over Czechoslovakia, he carried bottles with samples in his suitcase, he visited institutions and promoted his wine. He placed advertisements into newspapers, magazines, hotels and restaurants. His company became famous for creation of the brand Orešany Red Wine. Introduction of his wine into markets was accompanied by unprecedented advertising campaign at that time. Orešany Red Wine was promoted in both printed media and movies. In shops even Modrany pottery was sold with the motifs of the wine.

The successful wine company disappeared in 1948 when it faced the same fate of all private companies – it was put under the state ownership. Belica did not recover from the tragedy until the end of his life. He was forced to move out of his native village, was put into prison several times and he lost his lifetime savings because of nationalization. He died in oblivion in Trnava. His pub became a tavern in 20<sup>th</sup> century. It was owned by Jednota and it was changed into a storeroom. Later on it was renovated and the ruins of the building dilapidate until now.

## **Der Weinkönig (Vergessene Lebensgeschichte eines Wegbereiters des Weintourismus)**

### **Zusammenfassung**

Die Weltwirtschaftskrise in den dreißiger Jahren des 20. Jahrhunderts ergriff in der Slowakei auch das Gebiet unterhalb der Kleinen Karpaten, also auch die dortigen Winzer und Weinbauern. Wein und Trauben ließen sich nur zu sehr geringen Preisen verkaufen und auch deshalb war damals das Leben am Fuß der Kleinen Karpaten sehr schwer. In dieser nicht leichten Zeit begann Jozef Belica, in der Ortschaft Dolné Orešany in der Weinwirtschaft unternehmerisch tätig zu sein. Dank seines Muts, Geschicks und seiner organisatorischen Fähigkeiten baute er eine Firma auf, die bereits 1935 fünfzehn Mitarbeiter beschäftigte. Dazu ist zu sagen, dass Belica seine Unternehmungen ohne jede Kenntnisse, Erfahrungen oder materielle Absicherung begann. Er verfügte weder über Ausrüstung, Räume, Weinpressen, Fässer noch Arbeitskräfte, er orientierte sich nicht in Preisen, Angebot und Nachfrage, noch hatte er Erfahrungen in dieser Branche. Dies alles tat er als Autodidakt ohne entsprechende Ausbildung. Über den Weinanbau wusste er nur, was er zu Hause von seinen Eltern und den örtlichen Weinbauern gelernt hatte. Es trieb ihn jedoch die Sehnsucht, dabei zu helfen, die Lage der hiesigen Weinbauern zu verbessern, und der Traum, seine geliebte Region bekannt zu machen. Zugleich half er allen Weinbauern, von denen er Trauben kaufte, ihre nicht leichte Lebenslage zu verbessern.

Der Wendepunkt in Belicas Winzerkarriere war der Bau geeigneter Räume zur Traubenverarbeitung und Weinlagerung sowie repräsentativer Räume für Konsum und Verkauf. Im Jahr 1935 begann er, etwa 2 km hinter der Ortschaft in den Weinbergen ein Presshaus und einen Weinkeller zu errichten. Das Bauwerk stand zwischen den Weinbergen, direkt am Fuß der Kleinen Karpaten. Sein Eigentümer war in einer Person Kellermeister, Qualitätsinspektor, Aufkäufer, Handelsagent und Manager. Er nahm sich vor, die Weine aus Orešany nicht nur im Inland, sondern auch im Ausland bekannt zu machen. Er bereiste die gesamte damalige Tschechoslowakei, trug im Koffer Flaschen mit Weinproben

bei sich, besuchte Hotels und machte Werbung für seine Firma. Er setzte Anzeigen in Zeitungen, Zeitschriften, Hotels und Restaurants auf. Die Firma Jozefa Belica wurde berühmt für die Kreierung der Weinmarke Orešanské červené (Orešany-Rotwein). Die Vermarktung des Weins wurde von einer für die damalige Zeit beispiellosen Werbekampagne begleitet. Rotwein aus Orešany wurde in Presse und Film beworben. In den Geschäften verkaufte man sogar auch Modraer Keramik mit den Motiven dieser Weinmarke.

Die erfolgreiche Kelterei endete 1948, als sie das Schicksal aller Privatbetriebe ereilte – sie wurde verstaatlicht. Belica erholte sich bis zu seinem Lebensende nicht von dieser persönlichen Tragödie. Er war gezwungen, aus seinem Geburtsort auszuziehen, wurde mehrmals ins Gefängnis gesteckt und verlor durch die Verstaatlichung seine lebenslangen Ersparnisse. Er stirbt in Vergessenheit in Trnava. Sein Weinkeller wurde in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts zu einer Weinstube im Eigentum der Genossenschaft Jednota, dann diente er als Lager. Später wurde er abgerissen und seine verbliebenen Ruinen verfallen so bis heute.